

De werkplaats van de gemeente onder de loep. Een reactie op de bijdrage van Henk de Roest

Edna Zwerver en Emke Jelmer Keulen

Gearfetting

Henk de Roest freget yn syn bydrage om in sintraler plak foar kristlike leauwensmienskippen yn de ûntwerpen foar takomstige teologybeoefening. Hy is fan betinken dat de teology ferantwurdlik is foar it fuortbestean fan 'e kristlike tradysje en dêrmei foar ien fan 'e wichtige dragers dêrfan, de tsjerke. Hy pleitet foar in teology dy't diel útmakket fan in misjonêre dynamyk.

Zwerver en Keulen freegje har ôf oft De Roest de ferantwurdlikheid fan de teology en de leauwensmienskip net dúdliker útinoar hâlde moat. It is oan 'e leauwensmienskip om 'e kristlike tradysje te bewarjen, te fertolkjen en oer te dragen. De teology reflektearret dêrop.

De termen "kristlike tradysje" en "fertolkje en oerdrage" wurde útwurke. Kristlik leauwen is in libbensfoarm mei eigen taal en praktiken. Yn it proses fan it fertolkjen en oerdragen fan 'e kristlike tradysje transformearret de tradysje.

Zwerver en Keulen binne benijd wat de ynfloed is fan in misjonêre dynamyk op 'e teologybeoefening. Sy jouwe in stikmannich kaders. It wurd "misjonêr" smyt al gau assosjaasjes op lykas "kwantitative groei", optimisme en foarútgong. De auteurs pleitsje derfoar dat ek de krimp en de drege kanten fan it tsjerke-wêzen yn Nederlân yn dizze tiid yn sokke teology in plak kriget.

Theologiebeoefening

De bijdrage van Henk de Roest begint met een citaat van het oud-lid van het Fries Godgeleerd Gezelschap (FGG) dr. Anne Jippe Visser. Laat hij nu de voorganger zijn van een van de auteurs van deze reactie, Edna Zwerver. 'In hetzelfde jaar [1948] vond hij [Visser] een Friese gemeente, Schettens en Longerhouw bij Bolsward, en daar Friezen op het gezonde standpunt staan dat dominees behoren te studeren, kon hij in alle rust aan een dissertatie werken, hetgeen op 27 februari 1952 leidde tot zijn promotie', schrijft professor Knetsch naar aanleiding van het overlijden van Visser in 1976.¹ In Schettens staat Visser ook wel bekend als de "geleerde dominee".

1 F.R.J. Knetsch, 'Anne Jippe Visser. Molkwerum 25 mei 1918 – Groningen 12 augustus 1976', *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* (1977) p.127.

Visser schreef zijn proefschrift in de pastorie. Je zou kunnen zeggen dat Visser de theologie precies op de plek beoefende waar Henk de Roest haar wil hebben. Namelijk op het snijvlak van theologie en kerkelijke gemeente. Maar hun opvatting over de relatie tussen theologie en kerk verschilt danig. In een rede voor het FGG in 1961 blijkt Visser het beoefenen van de theologie als *wetenschap* nadrukkelijk te willen scheiden van het bieden van hulp aan de kerkelijke praktijk. Volgens De Roest ligt de toekomst voor theologiebeoefening juist in de verbinding met praktijken van kerk-zijn.

De Roest noemt al het verschil in context tussen toen en nu. Visser was van 1948-1956 fulltime predikant in de Nederlandse Hervormde gemeente te Schettens-Longerhouw. Het kerkelijk leven drong door tot in alle geledingen van het dorpsleven. Wanneer we de gedachtegang van De Roest oppakken en doortrekken: Visser kon het zich veroorloven om theologie te beoefenen die niet direct op de kerkelijke praktijk betrokken was. Van de mogelijkheid dat kerkelijk leven zou teruglopen en theologie de vraag naar haar toekomst zou moeten stellen, was immers nog geen sprake. Wellicht had Visser deze ruimte juist nodig als vrijplaats voor zijn denken, te midden van de door kerkelijk denken gedomineerde context van het dorp.

Er is in zestig jaar echter veel veranderd. In de loop van de tijd heeft kerkelijk Schraard zich bij de andere twee dorpen gevoegd en zijn de Hervormde gemeente en de Gereformeerde kerken gefuseerd. Zwerver is op dit moment als parttime predikant (50%) aan deze gemeente verbonden en dient daarnaast ook de Protestantse Gemeente te Wons (30%) met wie een combinatie-overeenkomst is gesloten om een predikantsplaats te kunnen behouden. De Protestantse Gemeente te SSL², met zo'n 300 leden, heeft in de loop van de tijd beide gereformeerde kerkgebouwen afgestoten, maar draagt nog steeds de zorg voor drie historische kerkgebouwen. Dat is een hele last. De kerk is niet meer het middelpunt van het maatschappelijk leven.

In deze context houdt De Roest een pleidooi voor theologiebeoefening waarin de lokale christelijke geloofsgemeenschappen in al hun verscheidenheid een centrale rol spelen, omdat kerkplekken belangrijk zijn bij het bewaren en doorgeven van de christelijke traditie. Sterker nog: hun rol daarin zal volgens hem alleen maar toenemen, omdat in deze tijden van secularisatie steeds meer andere plaatsen als familie, gezin, school en christelijke subcultuur in de overdracht van christelijke traditie wegvallen. Naast een theologische verantwoording voor deze insteek proef

2 Protestantse Gemeente te Schettens, Schraard en Longerhouw.

je bij De Roest ook pragmatische overwegingen. Zonder binding aan de kerk verdampt volgens hem de theologie. De sluiting en samenvoeging van klassiek theologische opleidingen in de afgelopen vijftien jaar zijn hiervoor inderdaad het bewijs. Wil theologie toekomst hebben, dan moet zij ook meehelpen aan de instandhouding van de dragers van de christelijke traditie, namelijk de geloofsgemeenschappen, zo lijkt De Roest te redeneren. Hij noemt de christelijke theologiebeoefening zelfs verantwoordelijk voor de christelijke traditie, en daarmee ook verantwoordelijk voor de kerk in haar verschillende gestalten.

Terecht vraagt De Roest als reactie op vier voorstellen voor theologiebeoefening in de komende tijd aandacht voor de plaats van de christelijke geloofsgemeenschappen in al hun verscheidenheid daarbinnen. Hoewel er sprake is van een krimpende kerk, is dat wel een van de belangrijkste plekken waar christelijke levensvormen worden gepraktiseerd. Maar legt De Roest niet te veel verantwoordelijkheid dan wel druk bij de theologie? Zou een explicietere scheiding tussen christelijke geloofspraktijken en theologie als kritische bezinning daarop niet verhelderend kunnen zijn?³ Het bewaren en doorgeven van “christelijke traditie” is dan de verantwoordelijkheid van de kerk in haar verschillende gestalten. Theologie reflecteert op deze christelijke geloofspraktijken.

Een helder onderscheid tussen theologie en geloofspraktijk waarborgt meteen de onafhankelijke positie van de theologie. De Roest doet nogal wat moeite om de vrijheid van de theologie ten opzichte van de ecclesiale context te handhaven. Na zijn pleidooi voor een centralere plaats van de kerk in de ontwerpen voor toekomstige theologiebeoefening haast hij zich om middels termen van Tracy en Glock het terrein waarop theologie zich beweegt ook weer te verbreden. Christelijke geloofspraktijken vallen niet altijd samen met de kerk. De Roest lijkt de vrijheid van de theologie vooral te willen waarborgen door erop te wijzen dat haar object van reflectie breder is dan kerkelijke praktijken. Is de onafhankelijk-

3 Zie ook L.J. van den Brom, *Theoloog als jongleur. Positionering van de Christelijke geloofsleer* (Utrecht 2006) pp.29-30 [Utrechtse Theologische Reeks 50]; J. Muis, ‘De missie van de christelijke theologie’, *Kerk en Theologie* 55/1 (2004) p.68. In zijn diesrede voor de PThU op 6 december 2013 zegt De Roest: ‘Geloof, kerk en theologie niet door elkaar laten lopen is zowel bij Immink als Muis het springende punt’ (H. de Roest, ‘Pionieren en lekepreken. Een praktisch-theologische analyse van de nieuwe missionaire dynamiek in de Nederlandse kerken, met name de Protestantse Kerk in Nederland’, via: <http://www.pthu.nl/actueel/nieuws/Nieuwspdf/DI%C3%8BSREDE%202013%20-%20HENK%20DE%20ROEST%20-%20PIONIEREN%20EN%20LEKEPREKEN.pdf>, p.2). De Roest lijkt deze stelling hiermee te onderschrijven. Maar houdt zich daar naar ons idee in zijn bijdrage in deze bundel niet volledig aan.

heid van theologie al niet gegeven met het feit dat je theologie als *reflectie op christelijke geloofspraktijken* in al hun verscheidenheid binnen en buiten kerkelijke verbanden definieert? Kerkelijk leergezag, in welke hoedanigheid ook, is dan een zaak voor de geloofsgemeenschappen die zich daarmee verbonden weten. Er kan van een universiteit die verbonden is met een bepaalde geloofsgemeenschap gevraagd worden bepaalde geloofspraktijken uit die gemeenschap tot object van studie te maken, maar niet dat de uitkomsten van reflectie zich per definitie binnen de kaders van het denken van die gemeenschap bevinden. In dat laatste geval is het geen academische wetenschap meer.

De christelijke traditie bewaren, vertolken en doorgeven

Er is De Roest veel aan gelegen dat de christelijke traditie wordt bewaard, vertolkt en doorgegeven. Hij geeft aan dat de traditie uiteraard niet onveranderd wordt geconserveerd, maar moet worden betrokken op de concrete levenssituatie en context van mensen. De christelijke traditie vraagt volgens hem om vertolking in verschillende leefwerelden waarin het relevant kan worden. De vraag is nu waar je het over hebt, wanneer je spreekt van “christelijke traditie” en “bewaren, vertolken en doorgeven”. Waaruit bestaat “de christelijke traditie”? Wat moet er worden doorgegeven? Haar verhalen, het geloof in de God van Israël of centrale dogma’s? En wat houdt het proces van vertolken dan precies in? Je zou al snel kunnen denken dat de christelijke traditie een min of meer vastomlijnd pakketje is, dat hooguit door een “update” qua taal of vormgeving voor een nieuwe context geschikt moet worden gemaakt.

Christelijk geloof is een “levensvorm”. Het gaat niet alleen om een set verhalen of een bepaalde kernovertuiging. Christelijk geloof is een wijze van leven met zijn eigen praktijken en voorstellingen, opvattingen en overtuigingen – zoals vieringen, gebeden, meditatie, verhalen en taalbeelden, rituelen, gebruiken en morele praktijken.⁴ Wanneer het over het doorgeven van “christelijke traditie” gaat, hebben we het dus niet alleen over de kennis van verhalen of het verwoorden van een oud dogma in nieuwe woorden. Het gaat over een levenswijze met zijn eigen taal⁵ én praktijken – dus niet alleen kennis van bijbelverhalen en inzicht in wat woorden als bijvoorbeeld “verzoening”, “roeping”, “hoop” of “vergeving” binnen de christelijke levensvorm betekenen, maar ook de praktijk van bijvoorbeeld het bidden als vorm van communicatie met de Eeuwige,

4 Van den Brom, *Theoloog als jongleur*, p.29.

5 De Roest wijst in zijn bijdrage ook op het eigene van de taal van de christelijke geloofsgemeenschap.

rituelen om kruispunten van het leven vorm te geven, bepaalde waarden op basis waarvan in het leven keuzes worden gemaakt en de vormgeving van de organisatie van een geloofsgemeenschap. Christelijke traditie gaat over een manier van in het leven staan.⁶

Wat gebeurt er bij het “bewaren, vertolken en doorgeven” van de christelijke traditie? Ter illustratie een voorbeeld uit de Protestantse Gemeente te Heeg. In deze gemeente is een project van intercultureel bijbellezen gestart met drie verschillende groepen uit Heeg – catechisanten van 15-16 jaar, een groep dertigers en een groep 55-plussers – en enkele groepen in Papoea – leden van de Jordan Valley Church te Jayapura en een groep van zo’n 50 jongeren (8 tot en met 16 jaar) die voor een cursusweek in het Vrouwencentrum P3W te Jayapura bijeenwaren –. Centraal stond Marcus 6,30-44: het verhaal van de broodvermenigvuldiging; vijf broden en twee vissen zijn voldoende om een menigte van 5000 te voeden. Bijna alle Nederlandse catechisanten en dertigers waren van mening dat je het verhaal niet “letterlijk” moest nemen. Zij bedoelden daarmee dat Jezus niet zelf van die vijf broden zoveel brood had “gemaakt”, waardoor er voor 5000 personen genoeg te eten was. Er zat volgens hen een “diepere” betekenis achter dit verhaal. De menigte ging onder de indruk van het onderwijs van Jezus met elkaar delen van wat men bij zich had. De moraal van het verhaal is volgens hen dat wij hetzelfde moeten doen. Toen deze visie aan de jongeren in Papoea werd voorgelegd, reageerden zij verontwaardigd. Een jongen van zo’n 15 jaar ging staan en zei: ‘Wat voor mensen onmogelijk is, is voor God mogelijk. Natuurlijk kan Jezus zoveel brood maken. Hij is immers de Zoon van God!’ De groep knikte instemmend. Deze reactie werd teruggekoppeld naar de Hegemer groepen. Aan de catechisanten en de dertigers werd de vraag voorgelegd waarom zij het wonder niet als wonder konden zien, God en Jezus die macht niet toedichtten, maar het verhaal als een moment van samen delen uitlegden. Een van de dertigers antwoordde: ‘Ik denk dat ik dat nodig heb om met deze verhalen nog uit de voeten te kunnen. Anders kan ik ze geen plek meer geven in mijn leven.’

Je zou nu kunnen zeggen dat deze dertiger het verhaal van de spijziging van de 5000 “vertaalt” naar haar eigen levenscontext. Door het wonder uit te leggen binnen de parameters van haar eigen wereldbeeld, blijft dit verhaal relevant voor haar leven. Het is echter de vraag of het bij deze stap alleen maar om “vertalen” naar een nieuwe context gaat. De metafoor “vertalen” houdt in dat een bepaald woord in een andere context

6 De Roest spreekt ook van de christelijke traditie en de inhouden van de praktijken van het christelijk geloof.

– bijvoorbeeld een andere taal – met een equivalent wordt weergegeven. Maar er is in dit geval meer aan de hand. Het godsbeeld van de Hegemer dertiger verschilt van dat van de Papoea-scholieren. Haar visie op hoe God aanwezig is en handelt in de wereld, heeft een transformatie ondergaan. “Vertolken” en “doorgeven” betekent dus niet alleen maar dat een vastomlijnd pakket wordt vertaald in nieuwe woorden en denkbeelden, passend bij een nieuwe context. De traditie zelf ondergaat in dat proces een transformatie. Christelijke levensvormen transformeren in het proces van doorgeven en vertolken.⁷

De Roest is van mening dat de theologie in dit proces van transformatie een actieve rol zou moeten spelen. Hij stelt daarom voor de theologie volop te betrekken op de ontwikkeling en vernieuwing van geloofspraktijken in het publieke domein en daarmee op de christelijke geloofs-gemeenschap.⁸

Nu heeft Ed Noort in zijn bijdrage laten zien dat dit proces van transformatie van alle tijden is. Maar het stelt plaatselijke geloofsgemeenschappen en de theologie wel voor een uitdagend dilemma. Enerzijds is er trouw aan de traditie die in de loop van de tijd zijn kracht heeft bewezen. Anderzijds ervaren groepen mensen die traditie in haar huidige vorm niet meer als relevant en klinkt de roep om verandering. Een complicerende factor is daarbij nog eens dat de huidige tijdgeest zich steeds meer kenmerkt door een gebrek aan gedeelde overtuigingen en benadrukt dat vooral het subject moet worden aangesproken. Denk bijvoorbeeld aan de vorm van vieren van de zondagse eredienst of de preek, die in de protestantse kerken een behoorlijk gewicht krijgt toegekend. Terwijl de opbouw van de liturgie en de liederen die worden gezongen al eeuwen hun dienst hebben bewezen, blijken groepen mensen zich niet meer door deze vormen en/of gebruikte taal aangesproken te voelen. Terwijl de preek een aantal eeuwen vrij centraal heeft gestaan in een protestantse eredienst, komt die steeds meer onder druk te staan. In een tijd van beeldcultuur, gesprek-dialoog, korte flitsende momenten en zappen, ervaren steeds meer mensen een monoloog zonder mogelijkheid tot een weerwoord als niet meer van deze tijd. Paradoxaal genoeg blijkt uit onderzoek van Ciska Stark dat kerkgangers nog altijd wel veel van de preek verwachten. In de preek wordt voor hen het meest duidelijk

7 De Roest noemt in zijn diesrede een effect van pioniersplekken dat ze in bestaande gemeenten tot innovatie leiden. Pioniersplekken zijn bij uitstek plekken ‘waar het christendom zichzelf opnieuw uitvindt in een niet-kerkse omgeving’ (De Roest, ‘Pioniersplekken en lekepreken’, p.9).

8 Voor voorbeelden van veranderingen in ecclesiale praktijken: De Roest, ‘Pioniersplekken en lekepreken’, p.4.

de relatie gelegd tussen de wereld van de Schrift en die van het dagelijks leven. De kerkgangers hopen daarbij vooral op een boodschap die hen persoonlijk bemoedigt en zitten minder op tekstuitleg te wachten.⁹ Een transformatie van de traditie – minder tekstuitleg en meer persoonlijke bemoediging – blijkt de preek dus weer relevant te kunnen maken. Zoals catechisanten uit SSL dat eens verwoordden: ‘Tja, wat er verder in de dienst gebeurt, daar hebben we niet zoveel mee, maar die preek, daar kunnen we vaak nog wel wat mee. Al hangt het er wel weer erg van af of de dominee wat aansprekende voorbeelden gebruikt en niet te lang preekt.’ Kortom, die eisen zijn er wel.

Traditie heeft iets bestendigs in zich. Daardoor heeft het door de eeuwen heen zijn dienst bewezen. Tegelijk heeft de traditie zich in de gang door de tijd ook telkens getransformeerd om relevant te blijven. Enerzijds vraagt “vertolken” en “doorgeven” van christelijke traditie om de wil en de moed om te transformeren. Anderzijds moet ervoor gewaakt worden niet mee te gaan met de “waan van de dag”, want dan zou de traditie “verdampen”. Dit is voor kerken in de huidige tijd een spannende vraag: een balans vinden tussen enerzijds bereidheid tot transformatie en anderzijds voorkomen dat je ten onder gaat aan niet-duurzame “modegrillen”.

Missionaire dynamiek

Het pleidooi van De Roest voor een prominente plaats voor de kerk in toekomstige theologiebeoefening is niet alleen ingegeven door pragmatische overwegingen en ontwikkelingen in de tijd. De kerk maakt deel uit van een missionaire dynamiek. Door haar dienst aan de kerk, die zich in deze beweging weet opgenomen, draagt de theologie bij aan het welzijn van allen. De Roest legt hiermee zijn persoonlijke drijfveer om theologie te beoefenen op tafel. Daar is niks mis mee. Vanuit liefde voor het evangelie en de kerk in al haar verscheidenheid beoefent De Roest zijn vak. De vraag is echter welke invloed deze missionaire achtergrond op de theologiebeoefening heeft. Kan De Roest dat nog verder uitwerken? Wat ons betreft enkele kaders.

Ten eerste. In hun recente *Christelijke dogmatiek. Een inleiding* stellen Van den Brink en Van der Kooi dat goede dogmatiek, zeker in deze tijd, een apologetische inslag zal hebben. Zij zijn van mening dat het een taak is van de dogmatiek om concreet verantwoording af te leggen van het christelijk geloof tegenover seculiere en religieuze vormen van kritiek.¹⁰

9 C. Stark, *Proeven van de preek* (Zoetermeer 2005).

10 G. van den Brink, C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek. Een inleiding* (Zoetermeer 2012) p.37.

Van den Brink en Van der Kooi vullen het apologetische in als “verantwoording afleggen”. Uitgedaagd worden door (kritische) vragen en (moeten) uitleggen wat het christelijk geloof op het oog heeft, kan in deze zin gezien worden als een kans. Het gesprek met kritische stemmen dwingt je ertoe na te gaan waar je voor staat. Als theologie bedreven vanuit een missionaire dynamiek dit gesprek aangaat, kan dat heel verrijkend zijn. Op het moment dat een apologetische insteek het karakter krijgt van het aantonen van het “gelijk” van de christelijke traditie, ontstaan er problemen. Dit zou namelijk veronderstellen dat je een onafhankelijke positie ten opzichte van twee alternatieven inneemt en vervolgens kunt inschatten welke van de twee het beste conform de “werkelijkheid” is. Theologen zijn niet in staat om zo’n externalistische positie in te nemen. Wanneer theologie deel uitmaakt van een missionaire dynamiek, moet dit niet betekenen dat zij het als haar taak ziet in een seculiere of religieus andere context het gelijk van de christelijke traditie te verdedigen. Ten tweede. Termen als “missionair” en “missionaire dynamiek” roepen vaak associaties op als “groei” en “voortgang”. De Roest vestigt onze aandacht op nieuwe kerkplekken zoals die bijvoorbeeld in het kader van de pioniersplekken van de Protestantse Kerk in Nederland zijn ontstaan. Hier ontwaart hij nieuwe dynamiek, creativiteit, nieuwe vormen van kerk zijn.¹¹ De Protestantse Kerk in Nederland noemt haar missionaire afdeling ‘Missionair Werk & Kerkgroei’ [cursivering EZ-EJK]. Elders toont De Roest zeker ook oog voor de keerzijde: de krimp van de kerk en de zorg en moeite die dat met zich meebrengt. Toch willen wij ervoor waarschuwen dat een theologie beoefend vanuit een missionaire dynamiek niet te eenzijdig gefocust is op groei, voortgang, vernieuwing, optimisme. Is de benaming “kerkgroei” niet te ambitieus en verdoezelt ze niet de problematiek van veel plaatselijke gemeenten? Wat is de aard van de groei: “natuurlijk” geestelijk, maar spelen de getallen “stiekem” toch niet een grote rol?

In de tweede missionaire ronde van de Protestantse Kerk werd aan de predikanten en kerkelijk werkers een placemat voorgelegd met de resultaten van een onderzoek van het bureau Motivaction. Het ging over de vraag welke groepen in onze samenleving worden bereikt als het gaat om het communiceren van het evangelie, en welke niet.¹² De Nederlandse samenleving wordt daarop ingedeeld in acht “mentality-milieus”. De conclusie van het onderzoek luidt dat de Protestantse Kerk eigenlijk

11 Zie ook De Roest, ‘Pionieren en lekepreken’.

12 Deze placemat kan worden gedownload via: http://www.pkn.nl/missionair/werk/missionaire-ronde/Documents/Placemat_Motivaction.pdf.

maar bij twee van deze milieus direct aansluit, bij twee een redelijke kans tot ingang heeft, en behoorlijk ver van de leefwereld en behoeften van de overige vier afstaat. Hoewel de resultaten van dit onderzoek werden gebruikt om de aanwezige predikanten en kerkelijk werkers aan te leren op welke manier je het beste een groep kon benaderen / aanspreken, klonk hierin impliciet ook een van de weinige erkenningen door dat de Protestantse Kerk met haar huidige vorm en inhoud bij een deel van de Nederlandse bevolking geen aansluiting (meer) heeft. Voor de rest bestaat het programma van de missionaire rondes tot nu toe uit “kansrijke modellen voor de missionaire gemeente” die hier en daar hun “succes” al hebben bewezen, “missionair preken”, “missionaire eredienst” en “missionair eten”. Het is allemaal voornamelijk gericht op vooruitgang en (kwantitatieve [?]) groei.

In hoeverre is er in theologische reflectie vanuit een missionaire dynamiek ruimte voor de teleurstelling en tegenslag? De ‘hulp aan de kerk’ zal niet alleen moeten bestaan uit modellen en aanpakken om de krimp van de kerk tegen te gaan en haar getalsmatig te doen groeien, maar ook uit handvatten om met de krimp en de daarmee veranderende positie van de kerk om te gaan. Zeer treffend constateert De Roest dat de paradoxale ontwikkeling zich voordoet dat de betekenis van de kerk voor het bewaren en vertolken van de christelijke traditie en daarmee de inhoud van de praktijken van het christelijk geloof in een seculariserende samenleving eerder toe- dan afnemen. Maar dat betekent wel dat de druk op de schouders van de dragers van de traditie in een context van afnemende betrokkenheid en verlies aan kennis alleen maar groter wordt! Worden toekomstige predikanten voldoende toegerust voor de grote kans dat zij komen te werken in krimpsituaties? Denk bijvoorbeeld aan gemeentes als waar Visser ooit begon en Zwerver nu parttime predikant is. Kleine gemeentes op het platteland hebben het moeilijk of reddend het alleen niet meer, ambtsdragers raken uitgeput, kerkgebouwen moeten worden gesloten, in steden worden wijkgemeentes samengevoegd, predikanten en kerkelijk werkers moeten vaak accepteren dat zij in situaties werken waar het kwantitatief achteruitgaat. Juist deze situatie vraagt theologische doordenking. Heel terecht zet De Roest dit op de kaart! Hopelijk ook in al zijn veelzijdigheid. Het recente handboek *Meer dan hout en steen. Handboek voor sluiting en herbestemming van kerkgebouwen* uit 2011, waar ook De Roest aan heeft bijgedragen, is in ieder geval een teken dat er vanuit de theologie en de kerk oog voor komt.¹³ Tegelijk

13 H. Bisseling, H. de Roest, P. Valstar (red.), *Meer dan hout en steen. Handboek voor sluiting en herbestemming van kerkgebouwen* (Zoetermeer 2011).

klinkt op het platteland de roep om meer visie en begeleiding vanuit de landelijke Protestantse Kerk als het bijvoorbeeld gaat om regionalisering en de toekomst van kleine gemeenten. Wat ons betreft is het nog wachten op een nieuwe vierde ronde van de afdeling “Missionair Werk & Kerkgroei” van de Protestantse Kerk, waarvan wij als titel voorstellen: “Leren leven met krimp”.

Is dit een pleidooi voor een theologie die begeleidt bij het uitdoen van het licht? Dat zeker niet. Sake Stoppels betoogt dat er alle reden is voor aandacht voor kerkplanting. Dit komt bij hem niet voort uit blind optimisme of als medicijn tegen kerkverdamping, maar uit de overtuiging dat het evangelie van Jezus Christus – alle schijn van het tegendeel ten spijt – onverminderd mensenlevens en samenlevingen kan vernieuwen.¹⁴ De Roest werkt vanuit een zelfde overtuiging. Wij delen die. Ons pleidooi is dat een theologie die zich ingebed weet in een missionaire dynamiek, zich niet blind staart op kwantitatieve groei, mensen naar de kerk halen, enzovoort, maar op een eerlijke manier de huidige situatie van de kerk in een gesecculariseerd en tegelijk religieus bontgekleurd Nederland onder ogen ziet.

Besluit

De titel van de jubileumviering begint met de vraag ‘Van blijvende waarde?’ Daarover tot slot twee ervaringen. Ten eerste is het goed om nog één ontwikkeling te noemen die binnen de eerdergenoemde groep dertigers uit Heeg heeft plaatsgevonden. De groep draait nu zo’n zes jaar. Werd in de eerste jaren vooral over thema’s gesproken als “geloven”, “Pasen”, “vriendschap” enzovoort, in de loop van de jaren ging men steeds meer “terug naar de bron”. Veel vaker wordt er onder leiding van de predikant eenvoudigweg Bijbelstudie gedaan. Er gaan voor de deelnemers werelden open en zij ontdekken verwonderd ‘dat de Bijbel eigenlijk heel actueel is’. Ten tweede zeiden enkele cursisten van de Theologische Vorming voor Gemeenteleden tijdens de pauze na een les Oude Testament enigszins machteloos: ‘Dit halen wij er zelf nooit uit, wanneer we thuis de Bijbel lezen.’ Gelukkig, er zijn nog theologen nodig om de bronnen te ontsluiten! Als deze twee voorbeelden nu eens pars pro toto staan voor heel wat mensen binnen of buiten kerkelijke verbanden,¹⁵ dan zullen de theologie en de kerk er in de toekomst wellicht heel anders uitzien. Maar

14 S. Stoppels, *Levend Lichaam* (Kampen 2007) p.104.

15 De Roest schetst in zijn bijdrage aan de hand van termen van Glock (dimensies van religieuze betrokkenheid en religieuze identiteit) dat de christelijke traditie niet beperkt is tot kerkelijke praktijken.

de vraag naar het ontsluiten van bronnen van zingeving zal niet een-twee-drie verdwijnen. Een theologie die erin slaagt dit op een creatieve en toegankelijke wijze te doen, houdt vooralsnog wel zijn waarde.

